

Бек М.*

ПОРІВНЯННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАКОНІВ США ТА ФРН У СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЗЗ

На міжнародно-правовому рівні безпосередня регламентація здійснення діяльності з дистанційного зондування Землі (далі - ДЗЗ) обмежується формулюванням загальних засад, викладених у «Принципах, що стосуються здійснення ДЗЗ з космосу», прийнятих Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 41/65 від 03.12.1986р. (далі - «Принципи 1986»). Цей документ має диспозитивний характер, однак більшість держав, дотримуючись викладених у ньому принципів вже понад 20 років, визнають за ними силу міжнародного звичаю.

Комерціалізація ДЗЗ як прикладного виду космічної діяльності стала основним фактором розробки детального правового регулювання здійснення діяльності з ДЗЗ на національному рівні.

На даний час найбільш ефективною національно-правовою моделлю регулювання діяльності з ДЗЗ є автономна кодифікація – прийняття окремого спеціального закону у сфері ДЗЗ. Однак, по-перше, навіть не всі провідні космічні держави можуть пишатися власним законом щодо діяльності з ДЗЗ, а, по-друге, відсутність уніфікованого підходу до автономної кодифікації не дозволяє говорити про міжнародно-правову стандартизацію діяльності з ДЗЗ.

Сучасному космічному праву відомі 2 окремі прогресивні підходи до регулювання діяльності з ДЗЗ на національному рівні - американський та німецький – втілені у Законі США про діяльність з ДЗЗ, прийнятому 28.10.1992р. (далі – Закон 1992), та Законі ФРН про захист даних ДЗЗ (SatDSIG) від 23.11.2007р. (далі – Закон 2007) відповідно.

Існує кілька аспектів (блоків питань) правової регламентації, відмінна позиція США та ФРН щодо яких дозволяє говорити про формування різних підходів до правового регулювання діяльності з ДЗЗ на національному рівні, а саме: 1) ліцензування, 2) збереження даних та 3) відповідальність на порушення вимог закону.

В основі розбіжностей, які існують між обома підходами, лежить неоднозначність визначення діяльності з ДЗЗ, а саме розуміння її як єдиного або диференційованого виду космічної діяльності (тобто відмінні **дозвільні системи діяльності**). ДЗЗ як цілісний процес означає експлуатацію космічних систем ДЗЗ, станцій приймання та накопичення первісних даних і діяльність щодо опрацювання, інтерпретації та розповсюдження опрацьованих даних. Таке визначення діяльності з ДЗЗ також міститься в пункті «е» частини першої Принципу I «Принципів 1986». Відповідно до Закону 1992 об'єктом ліцензування є діяльність з ДЗЗ саме в першому значенні, а от згідно з Законом 2007 діяльність з ДЗЗ складається з двох видів діяльності - експлуатації високоточних систем ДЗЗ (систем ДЗЗ високої просторової розрізненості) та використання даних, отриманих за допомогою високоточних систем ДЗЗ, – які є окремими об'єктами ліцензування. Якими ж є правові наслідки таких підходів?

* студентка 6 курсу спеціальності «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Григоров О.М.

Отож, у першому випадку, коли об'єктом ліцензування є діяльність з ДЗЗ як єдиний і цілісний вид діяльності, що підлягає ліцензуванню, перелік ліцензійних умов, які повинен виконати ліцензіат, є значно ширшим, аніж при диференціації діяльності з ДЗЗ на безпосереднє здійснення ДЗЗ (тобто експлуатацію космічної підсистеми системи ДЗЗ) та використання даних, отриманих в результаті ДЗЗ (тобто експлуатацію наземної підсистеми). Адже в такому випадку в особі ліцензіата поєднується оператор системи ДЗЗ та провайдер (постачальник даних). Безумовно, диференціація діяльності з ДЗЗ за німецьким підходом не виключає можливості поєднання оператора та провайдера в одній особі, проте такий тандем не є обов'язковим і приватна особа, яка має намір займатися діяльністю з ДЗЗ, чисто з технічної та фінансової точки зору, може займатися одним з видів діяльності з ДЗЗ, відповідаючи його ліцензійним умовам, а не ліцензійним умовам діяльності ДЗЗ як єдиного виду. Німецьке законодавство є достатньо вимогливим до суб'єктів космічної діяльності у сфері ДЗЗ при формулювання ліцензійних умов. Зокрема статті 3 та 12 Закону 2007 формулюють вимоги для оператора високоточної системи ДЗЗ та провайдера даних відповідно:

• **для оператора:**

- необхідний рівень надійності оператора,
- відповідність послідовності команд для управління (орбітальною або транспортною системою, датчиком або датчиками, передачею даних через транспортну або орбітальну систему на наземний сегмент оператора або провайдера даних, розповсюдженням даних безпосередньо через орбітальну або транспортну систему) вимогам техніки безпеки даних та захищеність від можливих змін команд третіми особами,
  - захищеність від несанкціонованого доступу до передачі даних (через орбітальну або транспортну систему на наземний сегмент оператора або провайдера даних, між різними пунктами розташування наземного сегмента, від оператора провайдеру даних),
  - запобігання несанкціонованому доступу до пульта управління системою ДЗЗ, а також до обладнання прийому, обробки та збереження даних, до робочих приміщень, в яких розміщене таке обладнання,
  - перевірка у компетентних органах осіб, призначених оператором для отримання доступу до пульта управління чи обладнання;

• **для провайдера:**

- необхідний рівень надійності,
- запобігання несанкціонованому доступу до обладнання для прийому, обробки та зберігання даних, а також до приміщень, які використовуються для вищезгаданих цілей,
  - захищеність даних від несанкціонованого доступу під час передачі між різними пунктами розташування наземних сегментів провайдера даних,
  - розповсюдження даних здійснюється відповідно до сучасних технічних вимог безпеки,
  - призначення осіб, які повинні пройти перевірку у компетентних органах відповідно до вимог закону про проведення іспитів з технічної безпеки з метою отримання доступу до обладнання.

Логічно припустити, що перелік ліцензійних умов в Законі 1992 повинен становити принаймні наближену арифметичну суму вищеперелічених, однак він обмежується наступними умовами, викладеними в Розділ II Закону 1992:

- здійснення діяльності з ДЗЗ з дотриманням міжнародно-правових зобов'язань США та вимог національної безпеки,
  - забезпечення доступу уряду будь-якої країни світу, в т.ч. США, до первісних даних, отриманих з території, що перебуває під юрисдикцією відповідного уряду, як тільки вони стали доступним в розумні строки на розумних умовах,

- дотримання ліцензіатом інструкцій Президента відносно розміщення будь-якого супутника в космічному просторі після закінчення діяльності з ДЗЗ на основі ліцензії,
- надання міністру торгівлі повної інформації щодо орбітального розташування та інших характеристик системи збору даних; негайно повідомляє про будь-які зміни,
- повідомлення міністра торгівлі про будь-яку угоду, яку ліцензіат має намір укласти з іноземною фізичною або юридичною особою, або консорціумом, до складу якого входить іноземна фізична чи юридична особа.

Такий підхід точно відображає публічний характер даного нормативно-правового акту. Однак, безперечно, для виконання кожної з цих умов розробляються відповідні технічні регламенти та інструкції, які й нівелюють усі часові невідповідності.

Безумовно, Закон 2007 виправдовує ціль його прийняття – забезпечення правової регламентації діяльності з ДЗЗ у приватному секторі - якій цей акт цілковито присвячений в нормативно-правовому плані, тоді як в Законі 1992 комерціалізація розглядається як довгострокова і в жодному випадку не абсолютна ціль. Зважаючи на те, що Закон 2007 є результатом державно-приватного партнерства, інформація надається в однаковій мірі обом сторонам проекту, однак виключні права щодо окремої категорії даних належать державному сектору. Лише Розділ II Закону 1992, який структурно складається з 5 статей, створює правову базу для здійснення діяльності з ДЗЗ у приватному секторі, решта 5 розділів так чи інакше регламентують державну діяльність у сфері ДЗЗ.

Питання ліцензування як основа виокремлення американського та німецького підходів включає наступні аспекти:

1) **особа ліцензіата**: у Законі 1992 року ліцензіатом є приватна особа. Закон 2007 року встановлює виключний та диференційований (оператор та провайдер) перелік осіб, які можуть отримати ліцензію на здійснення діяльності з ДЗЗ, до них відносяться:

а. громадяни ФРН, юридичні особи або об'єднання осіб, що є суб'єктами німецького законодавства,

б. іноземні юридичні особи або об'єднання осіб, головний офіс яких розташований на території ФРН, або

с. якщо незмінна передача послідовності команд для керування орбітальною системою/розповсюдження даних здійснюється з території ФРН;

2) **повноваження ліцензіодавця**: відповідно до американського підходу функції ліцензіодавця виконує *міністр торгівлі* після проведення консультацій з відповідними державними органами, згідно з німецьким підходом - Федеральне відомство з економіки та експортного контролю на підставі необхідних погоджень з компетентними органами;

3) **спеціальні дозволи** на розповсюдження даних є унікальною особливістю німецького підходу. Надаються вони, безумовно, вже за наявності ліцензії. Мова йде про індивідуальні та колективні дозволи на використання даних, зокрема **індивідуальний дозвіл** надається на розповсюдження високоінформативних даних за запитом і без запиту, а **колективний дозвіл** на:

§ надання даних з низьким ступенем інформативності або метаданих для широкого кола споживачів та

§ надання високоінформативних даних особі, яка робить запит на невизначену кількість даних високоточної системи ДЗЗ (строком не більше 3 років).

Ще одним питанням, яке знайшло свою чітку правову регламентацію у Законі 2007 року є **використання особистих даних**, в тому числі виробничих та комерційних таємниць. Зокрема, відповідно до ст. 27 Федеральне міністерство економіки та експортного контролю ФРН (суди та прокуратура) має(ють) право передавати особисті дані (виробничі та комерційні таємниці), які стали йому(їм) відомі, іншому органу (Федеральній

службі розвідки та контррозвідки, відповідним державним органам, третім особам), якщо це необхідно для:

- захисту суттєвих інтересів безпеки ФРН, мирного співіснування народів та запобігання перешкоджанню ФРН у здійсненні зовнішніх відносин,
- для запобігання або боротьби з кримінальними злочинами.

Використання таких даних здійснюється виключно за призначенням.

Наступним відмінним аспектом правового регулювання є збереження даних. В даному випадку, на мою думку, більш доцільним є американський підхід, який передбачає створення централізованого Архіву даних ДЗЗ (далі - Архів) для історичних, наукових та технічних цілей, включаючи проведення тривалого спостереження за змінами навколишнього середовища. Особами, відповідальними за створення та діяльність Архіву, призначено міністра внутрішніх справ, адміністратора НАСА, міністра оборони та інші федеральні відомства («Група керування програмою Лендсет»). Ключовою особливістю є безстроковість зберігання даних.

Натомість німецький підхід є зразком децентралізованої системи зберігання даних, яка передбачає зберігання даних, запитів та іншої документації, пов'язаної з їхнім виконанням, самими провайдерами даних протягом 5 років.

Третій блок питань – відповідальність за порушення вимог закону – теж розкритий обома підходами по-своєму. Зокрема, Закон 1992 не дає чіткої класифікації правопорушень, злочинів та видів покарань, відсилаючи до загальних норм адміністративного та кримінального права. Передбачається лише, що до повноважень міністра торгівлі як ліцензювача входить визначення, зміна та скасування розмірів штрафів за порушення вимог ліцензій чи іншого ліцензійного регулювання, що не перевищують 10 тис. \$.

Натомість Закон 2007 (статті 28-30) передбачає виключний перелік адміністративних правопорушень, злочинів та видів покарань (триступенева система штрафів), зокрема:

а) **адміністративні правопорушення** (вчинені навмисно або через недбалість):

- 1) експлуатація високоточної системи ДЗЗ без ліцензії,
- 2) відсутність, неправильне, неповне або несвоєчасне повідомлення всупереч вимогам експлуатації системи ДЗЗ,
- 3) відсутність відповідного дозволу,
- 4) порушення порядку інспектування,
- 5) розповсюдження даних без ліцензії

Покарання - сплата грошового штрафу у розмірі до **0,5 млн. євро**;

б) невиконання, неправильне, неповне чи неналежне виконання перевірки на ступінь інформативності даних відповідно до законодавчих вимог,

7) невиконання, неправильне чи неповне документування, незбереження документів протягом 5 років

Покарання - сплата грошового штрафу у розмірі до **50 тис. євро**;

8) не здійснення, неповне або несвоєчасне здійснення повідомлення про правопорушення вимог сповіщення оператором про будь-які зміни в його організаційно-правовій формі,

9) не інформування, неповне або несвоєчасне інформування оператором або постачальником про відповідні документи, необхідні для здійснення контролю за виконанням Закону

Покарання - сплата грошового штрафу у розмірі до **25 тис. євро**.

б) **злочини** – **адміністративні правопорушення 1-6, вчинені з умислом та пов'язані з:**

- суттєвою загрозою інтересам ФРН,
- загрозою мирного співіснування народів або

- заподіянням значної шкоди зовнішнім відносинам ФРН.

Покарання – відповідний грошовий штраф або позбавлення волі строком до **5 років**.

Таким чином, обидва підходи пропонують ефективні моделі правового регулювання, корисні для адаптації. По-перше, диференціація діяльності з ДЗЗ не тільки відповідає вимогам сучасності та відображає фактичний стан відносин у сфері здійснення ДЗЗ (технічна спроможність суб'єктів космічної діяльності), але й дозволяє встановити детальну правову регламентацію цих відносин. По-друге, централізоване та безстрокове зберігання даних дозволить уникнути зловживань як зі сторони операторів та провайдерів, так і зі сторони користувачів не лише на момент використання даних, але й у майбутньому. По-третє, встановлення відповідальності за правопорушення у сфері ДЗЗ, безумовно, дозволить уникнути несанкціонованої діяльності, проте їхній перелік не обов'язково вводити в саму автономну кодифікацію, посиляючись на відповідні загальні норми адміністративного та кримінального права.

Варто також відмітити, що при розробці концепції проекту Закону України «Про діяльність з ДЗЗ» за основу було взято німецьку модель, однак питання збереження даних та відповідальності розроблятимуться відповідно до американського підходу.

Література

1. Космічне право України. Збірник нормативно-правових актів та міжнародних документів / За ред. Е.І.Кузнецова та Н.Р. Малишевої. - К.: Київ. – 2007. – С 236-241.
2. Bogaert E.R.C. Aspects of Space Law. – Deventer, 1986.
3. Laurence Ravillon. Droit des Activites Spatiales. – Dijon: CNRS. – 2008.
4. Jurgen Cloppenburg. New Export Regulations with regard to High Technology and their Impact on the Satellite Industry in the US // ZLW. – 2001. - №4. – P 510-514.
5. Volker Liebig & Kai-Uwe Schrogl. Space Application and Policies for the New Century. – Frankfurt, 2000.
6. Land Remote Sensing Policy Act of 1992. L. 102-555
7. Satellitendatensicherheitsgesetz // <<http://www.bgbportal.de/BGBL/bgb11f/bgb1107s2590.pdf>>. Дата відвідування: 18.10.2010.